

HISTORY

STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 10 Issue 3, p. 13-29, April 2018

DOI No: 10.9737/hist.2018.592

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Halklarına Yönelik Propaganda Gazeteleri

British Propaganda Newspapers For The People of The East in the First World War

Dr. Mustafa ÇABUK

(ORCID:0000-0001-5560-8193)

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi - Kahramanmaraş

Öz: Birinci Dünya Savaşı'nda, İngiltere propaganda faaliyetlerine büyük önem verdi. İngiltere kendi ülkesinde, sömürgelerinde, müttefikleri olan ülkelerde, tarafsız ülkelerde ve savaştığı ülkelerde propaganda faaliyetleri yürüttü. Propaganda faaliyetlerini koordine etmek için Wellington House adıyla bilinen bir propaganda ofisi kurdu. Propaganda ofisi kitaplar, kitapçıklar, fotoğraflar, afişler, resimler, kartpostallar, karikatürler yayımlayarak dünyanın birçok noktasına dağıttı.

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki propaganda faaliyetlerinin önemli bir ayağını da bol resimli, kaliteli kâğıtlara basılmış resimli gazeteler oluşturmaktaydı. Bu gazetelerde resimler geniş yer tutuyordu. Resimlerin altında hitap edilen milletlerin dillerinde birkaç cümleden oluşan kısa açıklamalar yer alıyordu. İngiltere, propaganda gazetelerinde Dünya'ya Doğu ve Batı halkları nezdinde hitap edeceği bir yayım politikası belirledi. Buna göre daha ziyade Avrupa ve Amerika'da dağıtılacak propaganda gazeteleri olan Amerika Latina; aylık olarak İspanyolca basılıp İspanya ve Güney Amerika'da dağıtıldı. Espelho; Portekizce 15 günde bir basılıp Brezilya'ya gönderildi. Hesperia haftalık olarak Yunanca basıldı.

Bunların yanı sıra Amerika, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında dağıtılan ancak lisan olarak temelde Doğu halklarına hitap eden propaganda gazeteleri de yayınladılar. Bu gazeteler, Türkçe, Arapça, Rusça, Çince, Japonca, İngilizce, Malayca, Urduca, Farsça, Bangalce, Hind, Gucarat ve Tamil dillerinde yayımlandı. Gazetelerde aynı anda birden çok dil kullanıldı. Bu gazeteler temelde el-Hakikat isimli propaganda gazetesinden türetilen ve onunla aynı ebatlarda ve aynı sistemle üretilmiş olan gazetelerdi. Bunlar ise Jangi Akhbar, Satya Vani, Senji Gaho, Warta Yang Tulus, Cheng Pao ve Vayna Vı Kartinahadlı gazetelerdi. Bu makalede el-Hakikat gazetesi de dahil olmak üzere bu yedi propaganda gazetesi ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Gazete, el-Hakikat, I. Dünya Savaşı,

Abstract: Britain gave great importance to propaganda activities in the First World War. He carried out propaganda activities in its own country, in his large colonies, in allies and neutral countries' zones and in the enemy countries. Britain established a propaganda office known as Wellington House to coordinate his propaganda activities. The propaganda office prepared, published and distributed books, booklets, photographs, posters, pictures, postcards, cartoons to all over the world.

One of the Britains' important propaganda activities was illustrated propaganda newspaper in the First World War. In these newspapers, plenty of pictures were printed on quality papers. These newspapers had a lot of pictures, and there were short descriptions in the languages of the nations that were addressed with a few sentences under these pictures. Britain has set a publication policy in the propaganda newspapers that will address the world to the peoples of East and West. According to this, America Latina; the propaganda newspapers to be distributed more widely in Europe and America, was published monthly in Spanish and distributed in Spain and South America. Espelho was printed in Portuguese every 15 days and sent to Brazil. Hesperia was published in Greek on a weekly basis.

Volume 10
Issue 3
April
2018

In addition to these, there were some illustrated propaganda newspapers published mainly in the languages of the eastern peoples, on the other hand distributed in America, Asia, Africa and Europe. These newspapers were published in languages such as Turkish, Arabic, Russian, Chinese, Japanese, English, Malay, Urdu, Persian, Bangalore, Hindi, Gucarat, and Tamil. The newspapers used multiple languages at the same time. These illustrated newspapers were basically newspapers derived from the Al Hakikat newspaper and produced in the same dimensions and with the same system. These newspapers were Jangi Akhbar, Satya Vani, Senji Gaho, Warta Yang Tullus, Cheng Pao and Vayna Vı Kartinah. In this article, including the illustrated newspaper of El Hakikat, these seven illustrated propaganda newspapers will be examined.

Keywords: Propaganda, Newspaper, Al-Hakikat, First World War,

Propaganda ve Wellington House

Propaganda temelde önemli semboller kullanılarak zihnin, görüşlerin ve fikirlerin kontrol edilmesidir. Propaganda hikâyeler, söylentiler, raporlar, resimler ve diğer sosyal iletişim formlarının, yöntemlerinin kullanılmasıyla daha somut ve aynı zamanda da daha az doğru konuşmaktır. Propaganda görüşlerin ve tutumların yönetilmesi ve yönlendirilmesiyle ilgilenir. Propagandanın potansiyel rolü, toplumun düşmanlığını, nefretini düşmana karşı harekete geçirmektir. Savaş propagandalarında sivillerin beynini kontrol etmek amaçlanır.¹ Propagandacıların temel amaçları, düşmana karşı nefreti harekete geçirmek, müttefiklerin dostluğunu korumak, mümkünse tarafsızları yanına çekmek ve düşmanın moralini bozmaktır.²

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte İngiltere Parlamentosu'nda 5 Eylül 1914 tarihinde bir karar alınarak Propaganda faaliyetlerini koordine etmek için propaganda ofisi kurulmasına ve başına da kabineden C.F.G. Masterman'ın getirilmesine karar verildi. Bupropaganda bürosu Wellington House'u (Evi) ofis olarak kullandığı için Wellington House olarak anıldı.³ 1916 yılı Aralık ayında bu büro, Albay John Buchan yönetiminde bir Enformasyon bölümüne dönüştürüldü ve Masterman da Buchan'ın yardımcılığına getirildi. Daha sonra, 1918 yılında Lord Beaverbrook'un kontrolünde bir Enformasyon Bakanlığı kuruldu. Fakat İngiliz propaganda faaliyetlerine katılan insanlar için propaganda ofisi her zaman aynıydı ve Wellington Evi (House) olarak tanınmaktaydı.

İngiliz propaganda faaliyetleri hızla gelişti. 1917 yılında, Wellington Evi'nin 54 personeli vardı. Diğer bölümler ve bakanlıklardan da önemli ölçüde yardımlar almaktaydı. Wellington Evi'nin ilk raporu 1915 yılı haziran ayında yayınlandı. Buna göre 17 farklı dilde yaklaşık 2,5 milyon nüsha kitap, kitapçık ve diğer yazılı propaganda malzemesi yayınlanmıştı. İkinci rapor 1916 yılı Şubat ayında yayınlandı. Buna göre ise 7 milyon nüsha propaganda malzemesi dağıtılmıştı. İngiliz Propagandası 1914 yılında 45 farklı yayın dağıttı. Bu rakam 1915 yılında 132'ye, 1916'da 202'ye ve 1917 yılında ise 469'a çıktı.⁴

Propaganda ofisinde etkili yazarlar, bilim adamları istihdam edildi. Kitaplar, kitapçıklar, posterler, resimler basılarak propaganda faaliyetleri yürütüldü. Propaganda ofisi yazılı materyallerden ziyade görselliğin ön plana çıktığı materyallerin propaganda için daha etkili olduğunu fark ettikten sonra, propaganda faaliyetlerinde görselliğe daha çok önem verdi. Bu bağlamda yazılı gazetelerden ziyade bol resimli propaganda gazetelerinin basılmasına karar verildi. Kaliteli kâğıtlara basılan bol resimli savaş propaganda gazeteleri Dünya'nın birçok

¹ Harold D. Lasswell, *Propaganda Technique in The World War*, London Kegan Paul, Trench, Trubnc / company Ltd., New York, 1927, s.9-10

² Lasswell, age.s. 195.

³ M.L. Sanders, "Wellington House and British Propaganda During The First World War", *The Historical Journal*, 18/1, 1975, s. 119.

⁴ Justin McCarthy, "İngiliz Propagandası, Wellington Evi ve Türler", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:13, 2002, s. 841.

noktasına ulaştırılacaktı. Resimli propaganda gazetelerden ilk kez Wellington House'ın 2. raporunda bahsedilmişti. Bu gazeteler *Amerika Latina*; aylık olarak İspanyolca basılıp İspanya ve Güney Amerika'da dağıtıldı. *Espelho*; Portekizce 15 günde bir basılıp Brezilya'ya gönderildi. *Hesperia* haftalık olarak Yunanca basıldı. *El-Hakikat* ise 15 günde bir Arapça, Farsça ve Hindistan dillerinde basıldı. Daha sonra *el-Hakikat*'te kullanılan dillere Türkçe de eklendi. Bunlardan başka *War Pictorial* (Savaş Resimleri) adıyla aylık olarak çıkarılan ve en son savaş resimlerinin yayınlandığı bir gazete, İngilizce, Almanca, Portekizce, İspanyolca, Fransızca, İtalyanca, Rusça, Yunanca, İsveççe, Hollandaca ve Danimarka dillerinde yayınlandı.⁵

İngiltere propaganda ofisi tarafından savaş yıllarında renkli ve büyük ebatlardaki kâğıtlara basılan propaganda gazetelerinin hepsi aynı stilde hazırlanmış, bol resimli ve çok az yazı olan gazetelerdi. Batı ülkelerinde de dağıtılmasına rağmen genellikle Doğu halklarını hedef alan bu gazeteler şunlardı: *El-Hakikat*, *Jangi Akhbar*, *Satya Vani*, *Senji Gaho*, *Warta YangTulus*, *Cheng Pao* ve *Vayna Vı Kartinah*'di. Bu propaganda gazetelerinde fotoğraf ve gravürler renkli olarak çıkarılıyordu. Ebat olarak normal gazetelerin iki katı büyüklükteydiler. Böylece daha çok etki bırakması ve ilgi çekmesi amaçlanmıştı.⁶

Propaganda gazetelerinde kaliteli kâğıtların kullanılması masrafları artırdı. Wellington House başkanı olan Masterman propaganda gazetelerinin basımında çok kaliteli kâğıt kullandıklarını, bu kalitenin devam ettirilmesi gerektiğini, eğer kalite düşürülürse bunun çok büyük bir hata olacağını ve propagandanın etkisini azaltacağını belirtti.⁷ Gazetelerin bol resimli olması gazetelerin, okur yazar olmayan veya gazetede kullanılan lisanları bilmeyen kişiler tarafından da anlaşılmasına imkan verecek şekilde hazırlanmaktaydı. Mesela, *el-Hakikat* gazetesini Fas'ta dağıtan kişi gönderdiği mektupta, Fas Sultanı'nın gazetede ki fotoğrafları görünce; "*şimdi bir yoruncuya gerek kalmadan ben Avrupalıların resimlerini anlayabiliyorum.*" dediğini yazmıştı.⁸

Propaganda gazeteleri Londra'da basıldı. Gazeteler, İngiltere Enformasyon Bakanlığı'nın Doğu Bölümü tarafından London News and Sketch Ltd. şirketine bastırılıyordu. Londra'da basılan bu gazeteler Dünya'nın değişik yerlerinde basıldıkları dillerin konuşulduğu ülkelere göre dağıtılıyordu. Gazeteler, Ortadoğu, Rusya, Malezya, Çin, Hind Yarımadası, Kuzey Afrika ve Uzak Doğu'da dağıtılıyordu. Bu gazeteler, İngiltere'yle savaşan ülkelere bir şekilde gemilerle, uçaklarla, ajanlarla sokulmaya çalışıldı.⁹ Gazeteler, İngilizce, Çince, Rusça, Malayca, Türkçe, Arapça, Urduca, Farsça, Japonca, Bangalce, Gucarat, Hind ve Tamil dillerinde yayınlandı. Gazetelerde aynı anda birden çok dil kullanıldı. Mesela, Müslümanlara yönelik propaganda faaliyetleri için basılan *el-Hakikat* gazetesinde, Türkçe, Farsça, Arapça ve Hindistan dilleri aynı anda kullanıldı.

Gazeteler hedeflenen kitlelere dağıtıldı. İngiltere propaganda ofisinden gönderilen yazılarda propaganda malzemelerinin sadece belirtilen bölgelerde dağıtılması isteniyordu. Çünkü her bölgeye yapılan propaganda çalışmaları aynı değildi. Müslümanların yaşadığı topraklarda farklı bir propaganda çalışması yürütülürken Avrupa ve Amerika gibi bölgelerde farklı bir propaganda çalışması yürütüldü. Propaganda malzemeleri içerik olarak birçok kez birbirleriyle taban tabana zıt bilgiler içeriyordu. Bundan dolayı propaganda malzemelerinin belirtilen yerler dışında dağıtılmamasına büyük özen gösterildi. Savaş yıllarında Osmanlı

⁵Sanders, agm., s. 134.

⁶CAB 37/156/6/ 91

⁷Cfgm 32/2/2/33

⁸Cfgm 32/2/2/18

⁹[http://www.europeana1914_1918.eu/en/europeana/record/9200282/mss_eur_g117_6\)\(02.09.2016](http://www.europeana1914_1918.eu/en/europeana/record/9200282/mss_eur_g117_6)(02.09.2016)

Devleti'nde iktidar partisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilgili İngilizler, Ortadoğu'da yürüttüğü propagandalarda bu parti yöneticilerinin dinsiz olduğunu, İslam ve Müslüman düşmanı olduklarını ve Araplara düşman olduklarını iddia etti.¹⁰ Diğer yandan Amerika'da yürütülen propaganda faaliyetlerinde ise İttihat ve Terakki Partisi liderlerinin Ermenileri zorla Müslüman yaptıkları, Ermeni kızların Araplar tarafından eş olarak alınmasını teşvik ettikleri iddia edildi.¹¹

İngiltere Avrupa ve Amerika'da yaptığı propaganda faaliyetlerinde ise Hristiyan din adamlarının yazdıkları kitap ve kitapçıları da Wellington House vasıtasıyla dağıttı. Bu propaganda belgelerinde ise Almanlar Türklerle ittifak yaptıkları için suçlandı. Almanları Hristiyanlar arasında zor durumda bırakmak için Türklerin Hristiyanlara zulmettiği iddiaları propaganda kitap ve kitapçılarında sıkça başvurulan konulardandı.¹²

Müslümanlara yönelik olarak çıkarılan gazetelerde İtilaf Devletleri'ne ait sömürgelerden getirilerek savaştırılan Müslüman askerlerin resimlerine yer verildi. Gazetelerin manşetlerinde birçok kez kullanılan Müslüman asker fotoğraflarıyla Osmanlı Devleti'nin cihat politikasının önüne geçmek hedeflenmekteydi. İtilaf Devletleri'ne ait sömürgelerde yaşayan ve İtilaf Devletleri'ne destek veren Müslüman liderlerin resimlerine gazetelerde yer verilerek onlara övgüler diziliyordu. İngiltere ve Fransa başta olmak üzere İtilaf Devletleri'nin Müslümanlara yakın olduğu propagandası yapılarak İtilaf güçleri safında savaşan Müslüman askerlerin namaz kılarak çekilen resimleri propaganda için gazetelerde kullanıldı (Bkz. Resim 2). Müslümanlara yönelik yayın yapan gazetelerde İngiltere ve Fransa'nın cami yaptırdığı vurgulanarak cami fotoğrafları da propaganda amacıyla gazetelerde yayınlandı.¹³

Gazeteler Londra'da tek bir merkezden basılıyordu ve gazetelerde çoğu kez aynı resimler ve aynı başlıklar kullanılıyordu. Sadece gazetelerin isimleri ve resimlerin altında kullanılan diller değişiyordu. Mesela, *el-Hakikat* Gazetesi'nin 3 Ekim 1917 tarihli sayısında kapak fotoğrafı olarak Cezayirli Müslüman iki askerinin resmi kullanılmıştı. Resmin altında ise "Arap Hududunda Müttefikler için Muharebe Etmekte Olan Cezayirli Müslüman Fransız Askerleri" açıklaması yapılmıştı. Aynı resim *Jangi Akhbar* ve *Satya Vani*'de de kapak resmi olarak kullanılmıştı.¹⁴ Aşağıdaki fotoğrafta da gazetelerin isimleri farklı olmasına rağmen aynı resimlerle çıkarıldığı görülmektedir.

Resim 1: Soldaki resim, *Varta Yang Tulus* Gazetesi Temmuz 1917 Sayı 1; İtilaf Devletleri için savaşan Fransız ordusunda Cezayirli Müslüman askerinin fotoğrafına yer verilmiş. Aynı fotoğraf *el-Hakikat* Gazetesi'nin 25 Temmuz 1917 tarihli 35. sayısında kapak resmi olarak kullanılmıştı.

¹⁰Sadık Sarısan, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.30-31.

¹¹Martin Niepage, *The horrors of Aleppo, seen by a German eyewitness*, T.F. Unwin Ltd, London, 1917, s.20-21.

¹² M.I. Sanders, Philip M. Taylor, *British Propaganda During The First World War, 1914-1918*, The Macmillan Press Ltd., London And Basngstokke, 1982, s.160.

¹³ 2 Haziran 1916 tarihli El Hakikat Gazetesi/Mss Eur G117/5

¹⁴ Mss Eur G117/5

Propaganda Gazetesi *El-Hakikat*

Wellington House'dan Sömürge ofisine 29 Şubat 1916 tarihinde yazılan mektupta kendilerinin Dünya'daki tüm Müslümanları etkilemek üzere 15 günde bir yayımlanacak Türkçe, Arapça, Farsça ve Hindistan dillerinde basılacak bir gazete hazırladıkları bilgisi verildi.¹⁵ Mısır ve Hindistan gibi İngiliz sömürgelerindeki Müslümanların savaşta Osmanlı Devleti'ne karşı muhtemel desteklerini engellemek, Osmanlı sultanının ilan ettiği cihat çağrısını etkisiz kılmak ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile olan savaşta haklı olduğu tezini Müslümanlara duyurmak ve onları bu iddialara inandırmak için *el-Hakikat* isimli propaganda gazetesi çıkarılmaya başlandı.¹⁶ *El-Hakikat*, din olarak Müslümanları, millet olarak ise Arapları, Türkleri, Farsları ve Hindistan halkını hedef alan bir propaganda gazetesiydi. Türkiye ve Türk Dünyasına yönelik propaganda faaliyetleri de bu gazete üzerinden yürütüldü. Londra'da 15 günde bir basıldı. Bu gazete Arapça, Türkçe ve Farsça ve Hindistan dilinde yayınlandı. Gazetede kaliteli kâğıtlara basılmış büyük ebatta fotoğraflar yer alıyordu. Fotoğraflar propaganda faaliyetleri için özel olarak hazırlanmıştı. Fotoğrafların altına açıklamalar 4 dilde alt alta veya yan yana yazılmaktaydı. İngilizler, Londra'da basılan *el-Hakikat* adlı propaganda gazetesini savaş yıllarında Arap Yarımadası, Irak, Türkiye ve Suriye gibi Osmanlı topraklarında ulaştırabildikleri yerlere, Doğu, Batı ve Kuzey Afrika'daki

¹⁵CO 323/727/555

¹⁶Ü. Gülsüm Polat, "I. Dünya Savaşında İngiliz ve Türk Propaganda Gazetelerinin Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme (*el-Hakika* ve *Musavver Çöl*)", *OTAM*, 36 /Güz 2014, s. 143

Araplara dağıttılar. İngiliz uçakları bu gazeteleri diğer propaganda malzemeleriyle birlikte uçaklardan cephe hatlarına da attılar. Bu gazete Güney Amerika'daki sömürgelerde bulunan Araplara da dağıtıldı.¹⁷ *El-Hakikat*, nüfusun tamamının Müslüman olduğu bölgelerde ve Müslüman nüfusun çok az olduğu bölgelerde nüsha sayısı farklı olmak üzere dağıtıldı.¹⁸

El-Hakikat'te çok abartılı propaganda resimleri yer almaktaydı. Özellikle de cephede savaşan Osmanlı askerlerini etkilemek ve onların savaşma azmini kırmak için sıra dışı resimlere yer verildi. Resimlerde, esir kamplarındaki Osmanlı askerleri nargile içip saz çalmaktaydı. Gazetede sık sık İngiltere ve Fransa gibi İtilaf güçlerinin Müslümanlara iyi davrandığı, İngiltere ve Fransa'da camiler olduğu ve İtilaf güçlerine ait ordularda Müslüman askerlerin bulunduğu propagandası yapılmaktaydı. Gazetelerdeki fotoğraflarla, İngilizlerin, İslam'a ve İslam dünyasına karşı çok saygılı oldukları mesajı verilmek istenmekteydi. İngilizler, Osmanlı askerlerinin esir kamplarındaki yaşayışlarını gösteren fotoğrafları cephelere atarak, esirlerin son derece rahat ve mutlu oldukları mesajını vermeye çalışıyorlardı. Fotoğraflarda, topluca namaz kılan Müslüman esirler ve ibadethaneler de gösterilmekteydi.¹⁹

Resim2: *El-Hakikat*, 11 Ağustos 1916 tarihli 12. Sayısında Fransa'da Namaz kılan Müslüman Hintli askerlerin resmi yayınlanmıştı.²⁰

İngiltere Sömürge ofisine gönderilen 30 Ekim 1916 tarihli yazıda *el-Hakikat* Gazetesi'nin aşağıda belirtilen ülkelere ve belirtilen sayılarda gönderilip dağıtılması istenmekteydi.

¹⁷ Mss Eur G117/5

¹⁸ Polat, agm., s.150

¹⁹ Sarisaman, age., s.84.

²⁰ Mss Eur G117/5

Tablo.1²¹

Ülke	Adet
Fiji	12
Seylan	12
Singapur (Straits)	500
Nyasaland(Malavi)	50
Hon Kong	50
Mauritius (Afrika'da bir ada)	200
İngiliz Guyanası	500
Jamaika	50
Kıbrıs	75
Sierre Leona	12
Gambiya	12
Nijerya	120
Somali	100
Doğu Afrika	50
Uganda	25
Zangibar	150
Malezya	500
Seyşeller (Hint Okyanusunda Adalar Ülkesi)	30

12 Temmuz-12 Ağustos tarihleri arasında 35 bin kopya *el-Hakikat*, Mısır, Aden, Basra, Hicaz ve Sudan'da dağıtıldı.²² *El-Hakikat* isimli propaganda gazetesinin ilk sayısı 10 Mart 1916 tarihinde yayınlandı.²³ Savaş yıllarında etkin bir şekilde dağıtıldı. Savaş yıllarında genellikle ücretsiz olarak dağıtılan *el-Hakikat* gazetesi savaşın sonlarına doğru bazı yerlerde

²¹ CO 323/732

²² Polat, agm., s.150

²³ Mss Eur G117/5

çok cüzi fiyatlarda satılmaya başlandı. Sadece okullara, camilere ve bazı kasaba ve kasabalara yakın köylerdeki önde gelen şeyhlere bedava verilmekteydi. Savaştan sonraki yıllarda da Mısır'da gazetenin dağıtımına devam edildi.²⁴

Propaganda Gazetesi *SenjiGaho*

Senji Gaho, *el-Hakikat* gazetesiyle aynı ebatlarda, aynı amaçlarla ve neredeyse aynı fotoğraflarla çıkarılan ancak İngilizce ve Japonca yayınlanan ve Japonya'da dağıtılan bir propaganda gazetesi idi. Japoncada gazetenin kelime anlamı "Sadık Kayıt" anlamına gelmekteydi. *Senji Gaho* propaganda gazetesi savaş yıllarında toplam 60 baskı yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle diğerleri gibisi gazetenin de yayımına son verildi.²⁵

Propaganda Gazetesi *WartaYangTulus*

Propaganda gazetesi olup *el-Hakikat*'e çok benzeyen bir gazeteydi. Malayca ve İngilizce yayınlandı. Malay dilinde Arap alfabesiyle ve Latin alfabesiyle yayınlandı. İlk sayısı 25 Temmuz 1917 tarihinde yayınlanırken son sayısı ise 5 Şubat 1919 tarihinde yayınlandı. Toplam 41 sayı olarak yayınlandı.²⁶

25 Haziran 1917 tarihli sayısında *el-Hakikat* gazetesinin de kapak fotoğrafı olarak kullandığı, Cezayirli bir asker fotoğrafına yer verilmişti. Fotoğrafın altında şu cümle yer alıyordu: "Fransız Ordusunda Tipik Bir Cezayirli Müslüman Bir Asker Kendisi Müttefikler Tarafında Savaşıyor."²⁷

İngiltere Dış İşleri Ofisi'nden 6 Mayıs 1918 tarihli Sömürge ofisine gönderilen yazıda, *Warta Yang Tulus* gazetesinin Sömürge Ofisi'nin isteği üzerine çıkarıldığı bildirildi.²⁸ Singapur'daki İngiliz sömürge yönetimi 28 Şubat 1917 tarihli mektupta, bu gazetenin ilk baskısının Arapça, Malayca ve İngilizce yapıldığını, *el-Hakikat* gazetesine ek olarak dağıtılacağını ve onun yerini alacağını bildirdi. Gazetenin isminin 'hakiki ve samimi haber' anlamına gelen 'Tulusan Varta' olması önerildi. Mektubun devamında ilk baskıdan 1600 adet lazım olacağı, 2. ve 3. baskıdan ise 800'er adet dağıtmayı planladıklarını bildirdiler.²⁹

Propaganda Gazetesi *Jangi Akhbar*

Jangi Akhbar toplam 40 sayı basıldı. İlk sayı 8 Ağustos 1917 tarihinde basıldı. Savaş sonuna kadar basımına devam edildi.³⁰ Urduca, Hint ve Gurmuki dillerinde yayınlandı. Bazı sayılarında bu üç dilin yanı sıra İngilizce de kullanıldı. Gurmuki dili Hindistan'da Pencap Eyaleti'nde kullanılmaktaydı. Bu dili Sihler kullanıyordu. Bundan dolayı *Jangi Akhbar*'de İngiliz ordusunda çarpışan Sihli asker resimlerine sık yer verildi. Sihli asker resimleri kapak resmi olarak da kullanıldı. (Bkz. Ek.2)³¹

Jangi Akhbar gazetesinde *Satya Vani* adlı gazeteden çıkarılan Hint dili ile *el-Hakikat* gazetesinden çıkarılan Urdu dili kullanıldı. Gazetenin propaganda faaliyeti yürüteceği hedef kitle Hindistan'da birleşik eyaletlerde yaşayan Hind, Urdu ve Sihlerdi. İngiltere'nin *Jangi Akhbar* gazetesinden bir beklentisi de Alman propagandasının Hindistan'daki etkisini

²⁴ FO 141/475/8

²⁵ Mss Eur G117/2

²⁶ http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=mss_eur_g117/3_f001r(9.02.2018)

²⁷ Mss Eur G117/3

²⁸ CO 323/776/193

²⁹ CO 323/776/195

³⁰ Mss Eur G117/6

³¹ Mss Eur G117/6

kırmaktı.³² *Jangi Akhbar*, İngiliz ordusundaki Hintli ve Müslüman askerlere de propaganda faaliyetleri çerçevesinde dağıtıldı.³³

Jangi Akhbar'ın birçok baskısında *Satya Vani* gazetesi ile aynı fotoğraflar kapak resmi olarak kullanıldı. Aşağıdaki resimde de özel olarak propaganda için çekilmiş olan bir fotoğraf her iki gazete de kapak resmi olarak kullanılmıştır. *Jangi Akhbar*'ın 39'uncu sayısındaki resmin altına "Kendi Erzakını Irak'ta Aç Köylü Kızla Paylaşan Hintli Süvari" yazılmıştır.

Resim 3. İngiliz ordusundaki Hintli askerin Iraklı kıza yardım ettiğini gösteren propaganda fotoğrafı. Bu fotoğraf her iki gazetede de kapak resmi olarak kullanıldı.

Propaganda Gazetesi *Satya Vani*

Satya Vani, *el-Hakikat* gazetesiyle aynı ebatlarda basılan bir propaganda gazetesiydi. Gazete Bangalce, Gucarat, Hind ve Tamil dillerinde basılmaktaydı.³⁴ Bu dillerin konuşulduğu coğrafyada İngiliz sömürge yönetimi tarafından dağıtıldı. *Satya Vani* ilk sayısı 17 Kasım 1916 tarihinde olmak üzere savaş bitene kadar basıldı. 15 günde bir Londra'da basılıyordu. Toplam 57 sayı basıldı.³⁵

Singapur'daki İngiliz sömürge yönetimi 11 Nisan 1917 tarihli bir mektupta, 1500 adet *Satya Vani*, 1500 adet *el-Hakikat*, 1000 adet *Cheng Pao*, 2000 adet *Warta Yang Tulus* adlı propaganda gazetelerinden kendilerine gönderilmesini istedi.³⁶

³² Sanders, agm., s. 135.

³³ Servet Avşar, *Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propagandası*, Kim Yayınları, Ankara, 2004, s.73.

³⁴ Co 323/733

³⁵ Mss Eur G117/7

³⁶ CO 323/727/199

Propaganda Gazetesi *Vayna Vı Kartinah*

Vayna Vı Kartinah adlı propaganda gazetesi Rusça yayınlandı. Gazetenin ismi Rusça'da savaş kartpostalları anlamına gelmekteydi. Rusça konuşulan bölgelerde dağıtıldı. Diğer propaganda gazeteleriyle aynı ebatlarda ve aynı kalitedeki kâğıda basıldı. Diğer propaganda gazeteleriyle aynı yayın politikasını takip etti. Fakat bu gazete diğer propaganda gazetelerine göre daha az yayınlandı. Gazete ayda 2 kez yayınlanmaktaydı. İlk sayısı 21 Ağustos 1918 tarihinde son sayısı ise 17 Mart 1919 tarihinde olmak üzere toplam 13 sayı yayınlandı.³⁷

Propaganda Gazetesi *Cheng Pao*

El-Hakikat gazetesiyle aynı ebatlarda ve stillerde bir savaş propaganda gazetesiydi. *El-Hakikat* gazetesinin Çince versiyonuydu. 15 günde bir Çince basıldı. Çin, Mançurya, Moğolistan, Tibet, Doğu Türkistan ve Hong Kong'da dağıtıldı. Ayrıca Filipinler, Malezya, Burma, Güney Amerika, Hindi Çini, Endonezya ve Honolulu'daki Çinli göçmenlere de dağıtıldı. *Cheng Pao* toplam 9 baskı yaptı. Bu gazetede *el-Hakikat* ile hemen hemen aynı fotoğraflar kullanılmıştı. Sadece iç sayfalarda Çinli asker resimlerine yer verilmişti. Mesela, *el-Hakikat*'in 10 Mart 1916 tarihli sayısında kapak fotoğrafı olarak kullanılan bir İngiliz uçağının Alman uçağını vurduğu resim *Cheng Pao*'da da kapak fotoğrafı olarak kullanılmıştı.³⁸

İngilizler, *Cheng Pao*'nun Çin'de dağıtılması için British American Tobacco şirketiyle anlaştilar. Böylece Çin'de en ücra yerlere kadar dağıtım yapıldı. Tibet'te de dağıtımını aynı şirket yaptı. British American Tobacco şirketi 30,000 adet dağıtıyordu. Hong Kong Valisi de 75,000 adet olarak Çin genelindeki ticaret odaları üzerinden dağıtımını yapıyordu. İngiliz Dış İşleri Ofisi de 30,000 adet dağıtıyordu. *Cheng Pao* toplamda 145,000 adet basıldı. Hindistan Hükümeti vasıtasıyla *Cheng Pao*'nun Doğu Türkistan'da da dağıtılması için girişimlerde bulundular. Malezya, Endonezya gibi yerlerde de çok sayıda Çinli yaşıyordu. Bu nedenle Ardath Tobacco şirketi vasıtasıyla gazeteden 5000 adet Malezya ve Endonezya'ya gönderildi.³⁹

Cheng Pao'dan 14 Eylül 1916 tarihinde 500 adet Malezya'ya, 500 adet Weihai (Çin'e), 500 adet Straits Settlements'e (Singapur), 75,000 adet Hong Kong'a gönderilmesi kararlaştırıldı.⁴⁰ *Cheng Pao* gazetesinden 1916 Eylül ayına kadar 50,000 adet dağıtıldı. 1917 Kasım ayında bu rakam aylık 216,000'e ulaştı.⁴¹

İngiliz propaganda gazetesi *Cheng Pao*, 1917 Eylül ayı itibarıyla bölgede dağıtılan Çince gazetelerin hepsinden daha geniş bir dağıtıma sahip oldu.⁴² İngiltere Dış İşleri Ofisi'nden, Sömürge Ofisi'ne propaganda gazeteleri ile ilgili gönderilen 6 Mayıs 1918 tarihli yazıda, Sömürge Ofisi'nin propaganda hususunda Enformasyon Bakanlığı'ndan gelen emirleri uygulaması istendi. İngiltere Dış İşleri Ofisi, Hong Kong Hükümeti'nin *Cheng Pao*'yu beğenmeyip yerine 'Güney Çin Gazetesi' adıyla kendisinin bir gazete kurma isteğinin yanlış olduğunu bildirdi.⁴³

³⁷ Mss Eur G117/1

³⁸ Mss Eur G117/4

³⁹ TI/11992/27254/ 96.

⁴⁰ CO 323/731/296

⁴¹ Sanders, agm., s. 135.

⁴² Cfgm 32/2/3/3

⁴³ CO 323/776/192

Sonuç

İngiltere Birinci Dünya Savaşı'nda propaganda faaliyetlerine önem verdi. Sistemli olarak propaganda faaliyetlerini yürütmek için Wellington House adıyla bir propaganda ofisi kurdu. Bu ofiste birçok bilim adamı, sanatçı, tarihçi propaganda faaliyetlerini yürütmek için görevlendirildi. Bu ofis kitaplar, kitapçıklar, afişler, kartpostallar, gazeteler, sinema filmleri hazırlayıp dünyanın dört bir tarafına dağıtarak İngiltere'nin propaganda faaliyetlerini yürüttü. İngiltere savaş sırasında özellikle de görselliğin ön planda olduğu propaganda araçlarının daha çok ilgi ve alakaya mazhar olduğunu ve kitleleri daha kolay etkilediğini fark etti. Bu nedenle de görselliğin yani fotoğrafların ön planda olduğu, sadece birer kısa cümleyle fotoğrafınaçıklandığı propaganda gazeteleri bastırıldı. Propaganda gazetelerinde genelde aynı fotoğraflar farklı isimler altında çıkarılan gazetelerde neşredilerek Dünya'nın değişik bölgelerine hedeflenen ülkelerde kullanılan dillerde basılarak gönderildi. Bu gazetelerin ortak özellikleri ise şunlardı:

Gazetelerin isimleri belirlenirken hitap edilen kitlenin anlayıp benimseyebileceği bir isim seçilmesine dikkat edildi. Gazetelerin anlamları genelde; doğruluk, gerçeklik, samimiyet, sadakat gibi anlamlara gelmekteydi. Mesela, Müslümanlara yönelik propaganda yayınları yapan gazetenin ismi *el-Hakikat*'ti. Japonlara yönelik faaliyet yürüten propaganda gazetesi *Senji Gaho* ise 'Sadık kayıt' anlamına gelmekteydi. Malayca yayın yapan *Warta Yang Tulus* ise 'Hakiki ve Samimi Haber' anlamına gelmekteydi.

Propaganda gazetelerinin bir diğer ortak yönü ise gazetelerde bol bol silah, cephane, erzak ve asker fotoğraflarına yer verilmesiydi. Böylece savaşılan ülkelere ve kendi müttefiklerine 'İtilaf Devletleri'nin asker, silah, erzak, cephane sıkıntısı yok' mesajı verilmek istendi.

Gazetelerde sık sık ve genelde de kapak fotoğrafı olarak makinalı tüfek, tank, gemi ve uçak fotoğraflarına yer verildi. Böylece İtilaf Devletleri'nin yeni teknolojiye sahip silahlara sahip olduğu ve savaşta da bu silahlar sayesinde kazanacağı vurgulandı.

Gazetelerde hedef alınan kitlelere ait olan ve İtilaf ordularında savaşan askerlerin fotoğraflarına birçok kez manşetlerde ve arka kapakta yer verildi. Böylece, hitap edilen halka İtilaf Devletleri ordularında savaşan askerler üzerinden aidiyet mesajı verilmek istendi. Mesela, *el-Hakikat* gazetesinde birçok kez kapakta İtilaf Devletleri ordusunda savaşan Müslüman kökenli askerlerin fotoğrafına yer verildi. *Jangi Akhbar* ve *Satya Vani* gibi gazetelerin bazı baskılarında da İtilaf Devletleri ordularında savaşan Hintli, Sihli askerlerin fotoğrafları kapak resmi olarak kullanıldı.

Propaganda gazetelerinde vurgulanan diğer bir konu ise İtilaf askerlerinin savaş bölgelerindeki yoksul halka, çocuklara, kadınlara yardım ettiğini gösteren propaganda fotoğraflarıydı. Özel olarak çekilmiş olan propaganda fotoğrafları gazetelere kapak yapılmıştı. Bu yolla İtilaf askerlerin yardımsever oldukları propagandası yapıldı.

Propaganda gazetelerinde sıkça yer verilen konulardan biri de esirlerle ilgili fotoğraflardı. gazetelerde esir askerlerin çok mutlu olduklarını ve hayatlarından memnun olduklarını vurgulayan resimler yer aldı. Mesela, *el-Hakikat* gazetesinde esir kampındaki Osmanlı askerlerinin nargile içtikleri, saz çalıp oynadıkları gibi fotoğraflara yer verilmişti. Gerçekte ise Mısır'daki İngiliz kampında 15000 Türk askeri bilinçli olarak kör edilmişti. Bu propagandalarla savaşılan ülke askerlerinin savaşma azmini kırmayı ve onların silahlarını bırakıp teslim olması hedeflenmekteydi. Bu amaçla hazırlanan propaganda gazeteleri cephe hatlarına uçaklardan atılmaktaydı.

Kaynakça

Arşivler

British Library Archives (Londra)

Illustrated war propaganda newspapers, produced by Eastern Dept of Ministry of Information in the main Indian languages, Persian, Arabic, Turkish, Chinese, Japanese, Malay and Russian.

Mss Eur G117/1.

Mss Eur G117/2.

Mss Eur G117/3.

Mss Eur G117/4.

Mss Eur G117/5.

Mss Eur G117/6.

Mss Eur G117/7.

The National Archives (Kew-Londra)

CAB 37/156/6/ 91

CO 323/727/199

CO 323/727/555

CO323/731.

CO 323/732.

CO 323/731/296.

CO 323/733.

CO 323/776/192.

CO 323/776/193.

CO 323/776/195.

TI/11992/27254/96.

Birmingham University Cadbury Research Library Archives (Birmingham- İngiltere)

Cfgm 32/2/2/18

Cfgm 32/2/2/33

Cfgm 32/2/3/3.

Diğer Kaynaklar

AVŞAR, Servet, *Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propagandası*, Kim Yayınları, Ankara, 2004.

LASSWELL, Harold D. *Propaganda Technique in The World War*, , London Kegan Paul, Trench, Trubnc / company Ltd., New York, 1927.

- McCARTHY, Justin, “İngiliz Propagandası, Wellington Evi ve Türler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:13, 2002, ss. 469-481.
- NIEPAGE, Martin, *The horrors of Aleppo, seen by a Germaneyewitness*, T.F. Unwin Ltd, London, 1917.
- POLAT, Ü. Gülsüm, “I. Dünya Savaşında İngiliz ve Türk Propaganda Gazetelerinin Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme (*el-Hakika* ve *Musavver Çöl*)”, *OTAM*, 36 /Güz 2014, ss. 141-155.
- SANDERS, M.L., “Wellington House and British Propaganda during the First WorldWar”, *The Historical Journal*, 18/1, 1975, ss. 119-146.
- SANDERS, M.L.- TAYLOR, Philip, *British Propaganda During The First World War, 1914-1918*, The Macmillan Press Ltd., London And Basngstokke, 1982.
- SARISAMAN, Sadık, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- [http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=mss_eur_g117!4_f001r\(19.10.2016\)](http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=mss_eur_g117!4_f001r(19.10.2016))
- [http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=mss_eur_g117!3_f001r\(9.02.2018\)](http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=mss_eur_g117!3_f001r(9.02.2018))
- http://www.europeana1914-1918.eu/en/europeana/record/9200282/mss_eur_g117_6
(02.09.2016)

EKLER

Ek 1: *El-Hakikat* Gazetesi 8 Eylül 1916, Sayı: 14: İngilizler tarafından ele geçirilen bir Alman denizaltısı fotoğrafı kapak resmi olarak kullanılmıştı.

Ek 2: Soldaki resim, *Jangi Akhbar* Gazetesi 8 Agustos 1917, Sayı 1, Filistin topraklarındaki Hindistanlı Askerlerin fotoğrafına yer verilmiş. Sağdaki resim Japonca yayın yapan *Senji Gaho* Gazetesi Sayı 4, bir İngiliz denizaltısı fotoğrafı kapak resmi olarak kullanılmış.

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Halklarına Yönelik Propaganda Gazeteleri

Ek 3: Soldaki resim *Cheng Pao* Gazetesi (Çince) Sayı 1; İngiliz uçağının Alman uçağını vurduğu propagandası yapılmış. Sağdaki resim, *Satya Vani* Gazetesi 10 Ocak 1917, Sayı 5; İngilizlerin modern savaş gemilerine sahip oldukları propagandası yapılmış.

Ek 4: Soldaki resim *el-Hakikat* Gazetesi 13 Kasım 1917, Sayı 43 “Hususi bir arabaya yerleştirilmiş öteye beriye hareket edebilen ve uçaklara karşı kullanışlı bir İngiliz topu” Başlığı atılmış. Sağdaki resim Rusça yayın yapan 1 Şubat 1919 tarihli *Vayna Vı Kardinah* Gazetesi’ne ait “Galata köprüsünden İstanbul’un Manzarası” başlıklı bir fotoğraf yayınlamış.

